

A SZESZEGYEDÁRUSÁG KÉRDÉSE NÉMETORSZÁGBAN ÉS HAZÁNKBAN.

A németországi szeszadó helyébe életbeléptetendő egyedáruságról szóló törvényjavaslat elkészült s nyilvánosságra hozatott. Ez a javaslat oly tüzetes tanulmánynyal dolgoztatott ki, hogy a megoldhatatlannak látszó nehéz problema: vajjon keresztül vihető-e a szeszegyedáruság a gazdasági élet nagy megrázkódásai nélkül, abban tényleg megoldottnak tűnik fel. És így hazánkra nézve is előtérbe lép az a kérdés, hogy nem kellene-e a szeszmonopolt behozni?

A németországi javaslat sorsa még kétes. Bismarck hgnek tudvalevőleg nincs biztos többsége a birodalmi parlamentben s ezért nagy államsociális reformjait nem tudja könnyen keresztül vinni. Mindig csak mesterségesen kell egy-egy speciális törvényjavaslat számára a többséget összealakítani. S vajjon képes lesz-e azt a pálinka-egyedáruságnál összehozni: ma még előreláthatatlan. De ez mitsem változtat azon a tényen, hogy a német monopol-törvényjavaslat publicatiójával ez az eszme egész Európában actualíssá vált. A közvélemény s a kormányok már is majd minden országban tüzetesen foglalkoznak még inkább fognak ezután foglalkozni azzal. Romániából már jelzik is, hogy az ottani kormány el van határozva, életbeléptetni a szeszmonopolt. Szeszegyedáruság óriási pénzügyi előnyökkel kecsegtet, még nagyobbakkal mint a dohányegyedáruság; s amint ez utóbbit a legtöbb állam ez előnyök végett életbe léptette, úgy életbe léptetheti a szeszegyedáruságot is.

A szeszegyedáruság eszméje különben nem új. Oroszországban már évek előtt életbe volt léptetve, de eltörölték és a szeszterményadót hozták be helyette. Csakhogy az orosz szeszmonopol mint félrendszer volt keresztül vite. Az ellenőrzés igen gyarló, a köze-

gek megbizhatatlanok voltak. S így az várt eredményeknek nem felelhetett meg. Legközelebb áll a szeszmonopolhoz Norvégország. Ott tényleg egyedáruság is van, de nem az állam, hanem humanisztikus társaságok tulajdonosai az egyedáruságnak; és ezek a bevételt közművelődési és jótékonyági célokra fordítják, iskolákra, kórházakra stb.

A németországi javaslat nagyban és egészben véve a dohány-egyedáruság mintájára van tervezve. A termelés magánosok kezében maradna, de igen hatásos állami ellenőrzés alatt s az összes szeszt aztán megvenné az állam és az italt mindenütt állami számlára adnák el.

Ide iktatjuk a törvényjavaslatnak lényegesebb pontjait.

I. Általános alapelvek.

1. §. A nyers szesz előállítása a magános üzleti tevékenységnek marad fentartva, de az e törvényben foglalt rendelkezésnek lesz alávetve.

2. §. Az összes belföldi nyers szeszt a termelőktől s mindenféle szeszt külföldről az állam vásárol össze; az eszközli a szesz tisztítását s további feldolgozását szeszese italokká, valamint az eladás is — az ezen törvényben foglalt kivételekkel — kizárólag csak a birodalom számlájára fog üzetni. (Szeszmonopol.)

3. §. A szeszegyedáruság igazgatását a birodalmi kancellár alatt álló egyedárusági hivatal vezeti, melynek elnöksége a császár által nevezetik ki, a szövetségtanáccsal egyetértésben.

A nagyban való eladás végett az egyedárusági hivatal által ügynökök, a kicsiben való eladásra az országos kormányok által árusok fognak alkalmaztatni. A felügyeletet és ellenőrzést az árusok és ügynökök felett ugy az egyedárusági, mint a vám- és adóigazgatóságok fogják gyakorolni. S azok a közegek, melyek a váموkat és indirect adókat ellenőrzik, fognak ellenőrizni mindenkit, aki szeszt gyárt, vagy az országon át viszi. S e tartományi hatóságok felett a kereskedelmi ellenőrző közegek ügyelnek fel.

II. A nyers szesz előállítására vonatkozó szabályok.

4. §. Minden 1885. oct. 1-én fennállott szeszfőző jövőre a nyers szeszt fog előállithatni, a mennyit előbb rendesen előállított. S az 1885. oct. 1-én csak keletkezében levő szeszfőzdeknek egyenlő arányos termelés lesz megengedve. A mennyiséget az országos kormányok a monopol igazgatósággal egyetértésben állapítják meg, meghallgatván az egy magasabb hivatalnokból, két adóigazgatási felsőbb hivatalnokból és három szeszfőzde-tulajdonosból álló bizottság véleményét. A bizottságnak betekintés engedtetik a szeszüzletről vitt könyvekbe.

A kis szeszfőzdek részére, melyeknek nem volt rendes üzletük, az

országos kormány állapítja meg a főzésre engedélyezett szesz mennyiségét, a gazdasági viszonyok méltányos tekintetbe vételével.

5. §. Új szeszfőzdék későbbi berendezésére külön *engedély* szükségesnek tartják. A mennyiben ennek szüksége mezőgazdasági érdekekben ki van mutatva, az engedélyt az országos kormány az egyedárusági igazgatósággal egyetértésben adja meg; meghatározván az engedélyezett évi szeszfőzés mennyiségét. S ugyanily módon egyes szeszfőzdéknek arra is engedélyt lehet adni, hogy a rendesnél több szeszt főzhessenek.

6. §. A szeszfőzdékben a lepároló készülékkel szilárd összefüggésben levő gyűjtő-edények állítandók, a melyekbe minden termelt szesz leveztendő, s minden berendezés megteendő, hogy se szeszt, se szesztartalmu gőzöket külsőleg felismerhető nyom nélkül leveztetni ne lehessen. Azon helyiség is, a melyben a gyűjtőmedence felállítandó, az adóhatósággal közös elzárás alatt tartandó.

7. §. Ha nem volna ily alkalmas helyiség vagy a gyűjtőmedence felállítása nagy költséggel járna, a desztilláló készülékkel kapcsolatban oly mérőkészülék alkalmazandó, mely a lefolyó szesz mennyiségét és erejét pontosan kitünteti.

8. §. Az adóhatóság különös esetekben a gyűjtőmedenczével kapcsolatosan is elrendelheti a mérőkészülék felállítását, s egyes szeszfőzdeket állandó ellenőrzés alá is helyezhet.

9. §. Míg a 6—8. §§-ban előirt követelményeknek elég téve nincs, az adóhatóság megtilthatja a szeszfőzést.

10. §. A gyűjtőedény s a szükséges záruk költségeit az egyedárusági igazgatóság viseli.

11—19. cikkek a szükséges bejelentésekről szólnak, a szeszfőzde helyiségeit, eszközeit, azokban történő változásokat stb. illetőleg. Ki van mondva, hogy az eszközök hatóságilag utámnérendők és megbélyegezendők. Elő van írva az üzenterv bemutatása, s hogy a főzést addig megkezdeni nem lehet, míg az üzenterv hatóságilag jóváhagyva nincs. Kis szeszfőzdeknél az eljárás sokkal egyszerűbb; azoknál a 6—9. §-ban foglalt határozmányok mellőzhetők s a bejelentésnél is csak a főzendő szesz minimuma jelentendő be. Ha az üzlet megszakítást szenved, vagy ha az ellenőrzési készülékek hibásakká lesznek, ez is azonnal bejelentendő az adóhatóságnak.

21. §. Kimondja, hogy a szeszfőzde-tulajdonos tartozik az összes előállított szeszt a monopol-igazgatóságnak kiadni s hogy ha a tulajdonos kevesebb szeszt szolgáltat be, mint tartoznék, és ennek nem tudja elfogadható okát adni, a hiányzó mennyiségért négyszer annyi pálinkának eladási árát hajtja be rajta a monopol-igazgatóság.

III. A szeszmonopol üzletére vonatkozó szabályok.

A 22. §. körülírja, hogy az ellenőrzési szabályok értelmében miképp történik a szesz átvétele, mennyiségének s erejének elismerése. Az elszállításnál nagy szeszfőzde 15 kilométer távolságig, kis főzde 5 kilométerig

ingyen tartoznak a fuvar adni, azon felül a monopol-igazgatóság fuvar-dijakat fizet.

23. §. Az átadott szeszről fizetendő árt a szövetség tanács által időközönként megállapítandó díjszabás szabja meg. A díjszabás **30—40 márká lesz hektoliterenként** tiszta burgonya-szeszért, 10 $\frac{1}{2}$ hl.-nél nem nagyobb űrméretű üsttel főző kis főzdeknek a szövetség tanács hektoliterenként 2 márká pótlékot adhat. Nagyon tisztátalan szeszért az ár megfelelően redukálható. Tiltott anyagokból készített szesz vagy egyáltalán megtisztíthatlan szesz, hatósági felügyelet alatt megsemmisítendő.

24. §. Az egyedárusági igazgatóság a szesztárban való átvételnél elismervényt ad a tulajdonos követeléséről, mely az illetékes pénztárnál azonnal kifizettetik.

25. §. Az egyedárusági igazgatóság a beszolgáltatott nyers szeszből tisztított szeszt s a belföldi fogyasztás számára italokat készít; s a meny nyiben a szükség megkívánja, külföldről is hoz be szeszt. E czélból a monopoligazgatóság által szesztárak és tisztító és italkészítő intézetek állítatnak fel.

26. §. A belföldi szesz eladásnál az egyedáruság részére követelhető árt időről-időre a szövetség tanács szabja meg, úgy, hogy a közönséges pálinka-ital, tiszta *szez litérenként legakább 2 és legfeljebb 3 márká* legyen.

Ipari célokra, az ecsetgyártást is beleértve, valamint fűtésre és világításra a monopol-igazgatóság a szövetség tanács által időközönként meghatározandó önköltségen ad el szeszt.

27. §. Mindennemű szesz eladás belföldi fogyasztásra, az egyedárusági igazgatóság számlájára kizárólag szeszügynökök és árusok által történik. Ezek visszavonhatóan és meghatározott helységek számára neveztetnek ki, tartoznak a helyi szükségletnek megfelelő fajokat mindenkor készletben tartani, a pálinkát csak a monopol-igazgatóságtól vehetik, s utóbbinak előírásait, különösen az eladási ár, az eladás mértékei és eredeti becsomagolásban a vevő részére való átadás tekintetében, pontosan megtartani kötelesek.

Az elszámolás az elárusító részéről csak az adóhivatalnak előbb bejelentett eladási helyiségben történhetik, melynek szabályszerű táblával meg kell jelölve lenni, és e helyiségben az engedélyokmányoknak és egy hivatalos elárusítási díjszabásnak is ki kell függesztve lenni.

IV. Kivételi határozmányok.

28. §. Az országos rendőrségi hatóság az egyedárusági igazgatósággal egyetértésben engedélyt adhat vendéglősöknek, fogadósoknak, kávéosoknak, cukrászdáknak s kaszinók stb. igazgatóságának, hogy pálinkát az elárusítóknak részére kiadott árszabástól függetlenül eladhassanak. De tartoznak szükségletüket a monopol-igazgatóság által kirendelt ügynökök és árusoktól szerezni be.

Ugyanigy megengedheti a monopol-igazgatóság kereskedőknek is az ivópálinkának palaczkban való elárusítását sértetlen eredeti becsomagol-

lással. Az árusoknak s másoknak, kik pálinkaeladásra engedélyt kaptak, meg van engedve, a fogyasztó kívánságára többféle ivópálinkát egymással vagy más anyaggal összekeverni.

A javaslat ezután az egyedáruság keresztülvitelére vonatkozó *védelmi és bírsági határozmányokat* tartalmaz s végül az *életbeléptetési és átmeneti határozatokat* közli. Az életbeléptetés 1888. aug. 1-jére van kilátásba véve. S a kártalanítások méltányosan úgy vannak megállapítva, hogy azon iparosok, kik az egyedáruság behozatala folytán elvesztik keresetüket évi tiszta jövedelmük 2—5-szörös értékét, a pálinkakereskedők és ügynökök pedig évi keresetük 1—2-szeresét kapják. A kártérítésekre való igény 1888. aug. 1-ig jelentendő be.

Az egyedáruság tiszta jövedelme az egyes államok között azok lakossága arányában fog feloszlani. Szükség esetén a *közegek* a területükön elárusított szeszes italokra 50 százalékig terjedő pótlékot vehetnek ki a szövetségtanács által meghatározandó szabályok szerint.

A fentebbiek alapján meglehetősen tiszta képet alkothat magának mindenki arról, hogy mikép akarja a német kormány a szeszegyedáruságot életbeléptetni. A kormányt kettős cél vezette e nagy horderejű reformnál: az egyik a *pénzügyi* előny, a második az *erkölcsi* vagy *közegészségi* tekintet.

Mindkét cél tüzetesebb megvilágítást igényel. Ami a *pénzügyi* előnyt illeti, e részben többféle számítást csináltak a szerint, a mint a tényleg fogyasztott és jövőre fogyasztandó szesz mennyiségét magasabban vagy kevésbé magasan irányozták el. A szeszadó Németországon 53 millió márkát jövedelmez most évenként s az elfogyasztott szesz mennyisége mintegy 3 millió hektolitert tesz. Megtartva ezen adatokat számítási alapul, tenne az összes brutto szeszegyedárusági bevétel 645 millió márkát, mert az állam a szesz hektoliterjét átlag 35 márkán venné, és 250 márkán tehát 215 márka nyereséggel adná el, úgy hogy a nyereség 3 millió hektoliternél csakugyan 645 millió vagyis 592 millióval több, mint jelenleg. De önként értetődő, hogy ezen óriási összegből még igen tetemes kiadások vonandók le, részint egyszer mindenkorra fizetendő kártalanítások és egyedárusági berendezések, részint állandó egyedárusági berendezések czimén.

A birodalmi kancellár az egyedáruságot ugyancsak 1888 aug. 1-én akarja életbe léptetni, de az előmunkálatokat az életbeléptetésre azonnal foganatba veheti, mihelyt a törvényjavaslat meg lesz szavazva. Az investitiók tehát körülbelől két év lefolyása alatt eszközöltetnének, és pedig valószínűleg fedezhető lesz azok nagy

része a jövedelmi többletből, mely a kincstárnak abból marad, hogy egyedárusági számlára már előbb is nagy nyereséggel jelentékeny szesz-eladások fognak történni, s tehát a monopol részben már előbb keresztül lesz vive, mint a törvény annak minden legkisebb részében és az egész birodalomban való életbeléptetését elrendeli. Így hát nem lehet pontosan meghatározni, hogy investitiók kártalanítások és regieköltség czimén mekkora összeg ütendő le a fentebb kimutatott 592 millió márka bevételi többletből. De bárminő arányban történjék a beruházási kártalanítási összegek kifizetése, kétségtelennek látszik, hogy a fentebb kimutatott összeg felénél több nem fog levonásba jönni, úgy hogy a kincstárnak okvetlen 2-300 millió márkával nagyobb bevétele lesz a szesz egyedáruságból már az életbeléptetéstől számított első években is, mint van jelenleg. S hogy később ezen jövedelem még tetemesen emelkedni fog, az önként értetődő; mert akkor a beruházási és kártalanítási összeg már elmarad s csak a rendes regie-költség esik az az egyedárusági bevétel terhére. *A szeszegyelárusági törvényjavaslat indoklásában a várható évi tiszta jövedelem 300 millió márkával van előirányozva; s a legtekintélyesebb nagy németországi lapok, mint például a Post, Kölnische Ztg. ezt a számítást inkább alacsonynak, mint magasnak mondják.*

De a törvényjavaslat pénzügyi jelentősége ezzel még nincs kimerítve. A közölt ismertetés utolsó pontjában kivan mondva, hogy *a községek 50 százalékig menő pótlékot* vehetnek az állami regieben eladott szeszestitalokra. Ez a községek számára igen bő jövedelmi forrást fog nyitni. A berlini „Post“ a következőket írja erre vonatkozólag.

„Ez a bevétel, mely a legegyszerűbb módon minden különös adó-apparatus nélkül szedetik be, jelentékeny összegekre rughat. Berlin számára 10—15 millió márkával évenként nem becsüljük azt túl. Az tehát Berlin számára magában véve már majdnem annyi könnyítést okozna, mint az összes föld és házadó átengedése s valamennyi iskoladijoknak az állam által való viselése összevéve. A pálinkára vetett pótladó számos községben feleslegessé tenne minden más községi pótlékot s arra minden esetre elegendő volna, hogy a lakosság alsóbb rétegei minden községi és iskolaadótól felmentessenek“.

Hogy a kincstárnak és a községnek ilyen első pillanatra szinte hihetetlennek látszó bevétele lehet a szeszegyeláruságból, azt az a körülmény magyarázza meg, hogy a szesz-elárusításból most is

óriási, semmi más keresetágban fel nem található jövedelmet huznak azok, a kik ezel foglalkoznak.

A „Vossische Ztg.“ erre vonatkozólag egy érdekes számítást csinált.

„Egy hektoliter szeszből — írja e lap — 7200 schnaps telik, egy literből tehát 72 schnaps. Ez még igen mérsékelt számítás, mely messze elmarad a valóság megett, de azzal legalább a közvetítő kereskedőkről és a korcsmárosokról nem tételezünk fel rosztat. A korcsmáros, ha szolid és tisztán jár el, egy literből legalább 3·60 márkát bevesz. A szesz hektoliterje nagyban most 39·2 márka; 40 márkát véve, az következik ebből tehát, hogy a porció pálinkát fogyasztók, kik az egész belföldi üzletnél a főszerepet játszó, annyira rossz vásárt csinálnak, mint másféle üzletnél alig is képzelhető. *A közvetítő kereskedő és a korcsmáros nem kevesebb, mint 1111 százalékkal drágítja meg a szeszt, azaz az ár megtízszereztetik.* Nem csoda tehát, ha ezen üzlet roppant nagy vonzerőt gyakorol minden beavatottra. Oly anyag, mely 40 pfennigbe kerül, rövid idő alatt jelentékeny kiadások nélkül 360 pfennigen adható el, olyan üzlet, melynek *arany talaja* van, és a mellett kényelmes életet is enged.“

Ez hogy ez nem tulzott számítás azt a Köln. Ztg a következő megjegyzéssel igazolja:

„A korcsmáros falun a vele csaknem szomszédos szeszégető földesnről 60 pfennigért kap egy liter szeszt, s nem tesz egyebet, mint hogy vizet tölt a spirituszba, hogy azt ihatóvá tegye. Legalább is 50% vizet tölt hozzá, de rendszerint még sokkal többet; és ezen keverékért a szokásos félnyolczadliter porcióért 5 pfenniget, a liter keverékért tehát 80 pfenniget és a liter szeszért legalább is 1·60 márkát kap. Városokban azonban a porció felényi és 10 pfennigért árultatik, s ha ahhoz csak pár csepp kümmel-olaj öntetett, egy pohárkának ára már 15—30 pfennig; ugy hogy most *egy liter szeszért, mely 30 pfennigbe került, a korcsmáros már 6·40—9·60 márkát vesz be.*“

Ezek a tények a hazai viszonyokra is találók. S nálunk is kérdés alá jöhet, vajjon rá tegye-e az állam a kezét ez így szereshető óriási jövedelemre, mint akarja tenni a német birodalom? De hazánkban természetesen sok mindenféle más tényező is tekintetbe jöhet, melyek az egész *regale kérdésnek* felöleléséét tennék szükségessé, s az nagyon elvezetve tárgyunktól. Azt azonban mindenki tapasztalhatta és a tapasztalásból is tudhatja, hogy a szeszfogyasztás a köznépnél óriási, mondhatjuk megdöbbenő mértékben terjed, ugy hogy átlagos statisztika számítást csinálva, az elfogyasztott szesz mennyisége az országban most legalább is kétszer-háromszor akkora, mint volt egy emberöltő előtt. A termelt szesz mennyisége

évenként 652,000 hl. szeszfokot vagyis kerekösszegben 700,000 hl. szeszt tett s a kivitel abból 257,000 hlt. vagyis kerekösszegben 20 millió hl. szeszfokot tett, *marad tehát belföldi fogyasztásra kerekösszegben 450,000 hektoliter tiszta szesz.* Ezekhez járul még az a nem csekély összegre rugó quantum, mely a szeszégetésnél *defraudáltatik.* Köztudomásu ugyanis, hogy a mostani ellenőrzés nem eléggé hatályos és az országban számos olyan mindenféle szeszfőző van, mely a localis hatósággal ugy el tudja igazítani a dolgát, hogy nem is kerül valódi megadóztatás alá. A müncheni „Allgemeine Ztg.“-ban volt nem nagyon rég a Bánságból egy levél, mely azt állította, hogy a merre ez a levelező járt, azt a tapasztalatot tette, hogy a kisebb szeszégetők sok helyen tiszzerannyi szeszt égettek, mint a mennyitől adót fizettek. Hogy mi igaz ebből mi nem, azt nem kutatjuk, de maga a tény nagyban és egészbe véve kétségtelen, hogy az *országban sokkal több szesz termeltetik, mint a a mennyi adó alá kerül, és így tény az is, a hogy a fogyasztás sokkal jelentékenyebb, mint az adó alá került és az országból kivitt mennyiségek összevetéséből következtetni lehet.*

De ha csak ezen adatokat vesszük is számítási alapul a jövedék behozatalának kérdésénél, kitűnik, hogy oly átvételi és eladási árak mellett, a minőket a német szeszmonopol-törvényjavaslat előirányoz, a *magyar kincstárnak 47.850,000 bruttó bevétele lehetne* a szeszmonopol életbe-léptetéséből. S ha ezen összegnek felét leütjük, beruházási kártalanítási és regieköltségek czimén a *tiszta jövedelem még mindig meghaladná a husz millió frtot*, holott a jelenlegi szesz-adóbevétel csak *10 millió* frtra rug. Ezen számításnál a szükséges beruházások és kártalanítások mintegy három év alatt kerülnének kifizetésre, ugy hogy *a negyedik évben* már csak az egyszerű regie költségek jönnének a negyvenöt millió frtból levonásba s attól fogva a *tiszta jövedelem legalább is 30 millió* frtba rughatna, vagyis 20 millió frttal többre, mint a szesz-terményadóból várható bevétel.

Ha tehát a szeszegyedáruság behozatala tisztán csak pénzügyi szempontból volna megítélendő, ekkor azt egyszerűen ugy fejezhetnők ki, hogy *akarunk-e vagy nem 20 millió frttal nagyobb bevételt a szeszből az állam részére biztosítani?* Tekintve az ország pénzügyeit, a még mindig jelentékeny deficitet s hogy az adók már is elviselhetetlen magasságig vannak felcsigázva, szívesen el lehetne nézni azt

a kis alkalmatlanságot, a melylyel a szeszegyedáruság behozatala a termelési viszonyok korlátozása tekintetében járna.

Mindenekelőtt azonban kívánatos volna előbb *megváltani az ital mérési regalét*. S feltéve, hogy a regale értékének egész összege kifizetésre kerülve, e célra egyszer mindenkorra 120 milliót frt, vagy évenként 6 millió frt járuléka volna fizetendő, ezt az összeget a szeszegyedáruság terhére írják, a kincstár részére még akkor is legalább kétszer akkora tiszta jövedelem maradna a szeszegyedáruságból, mint a mennyit a jelenlegi terményadó jövedelmez. Ugy hogy a *szeszegyedáruság behozatala pénzügyi szempontból a regale megváltását és az egyensúly helyreállítását jelenti*. S így bizony annak elfogadása nagyon is kívánatosnak látszik.

S megjegyzendőnek tartom itt, hogy az az alap, a melyen fentebbi számítás történt, az államkincstárra nézve nagyon is hátrányos tényezőkkel van felvéve, a melyek a valóságban sokkal kedvezőbben alakulhatnak. Mert a nyers szeszért az állam által fizetendő díj hektoliterenkint 35 márkával van számítva, holott a nyers szesz hektoliterje ma az adó nélkül csak 15 frt, úgy hogy a *kincstár tényleg 25%-kal olcsóbban is vásárolhatná a szeszt*, mint előirányozva van. Ez az *eladási árnál is az ajának megfelelő magasabb betételre lehetne számítani*, ha Németországgal egyforma drágán akarná a kincstár a pálinkát eladni. S az az összeg, a melylyel a kincstár mint regale-tulajdonos kapna, azonnal a kezébe is adná az investitciókra és kártérítésekre szükséges egész összeget, a fentebbi számításba pedig ez összegek — természetesen csak igen hozzávetőleg — három évre felosztva a monopolium terhére vannak felvive. E számítás tehát egy oly *minimális számításnak* lehet tekinteni, a mely még messze alatta áll a várható bevételnek és tiszta jövedelemnek.

Ez ha a községi pótlék behozatala a a szesz italokra jelentőséggel bír Németországon. ép úgy jelentőséggel bír az hazánkban is *Budapesten* például el lehetne törölni a házbérlőrajczárokat, az ország más nagyobb városait igazi nagyvárosokká lehetne tenni általa stb.

Igy áll e kérdés pénzügyi szempontból. De lássuk annak most *közérkölcösségi* oldalát is. A német birodalmi kormány erre még nagyobb súlyt fektet, mint a pénzügyi előnyre. És ebben tökéletesen igaza van. Mert a pálinkával most, úgy a mint az árultatik, megméte-lyezik a köznép testét-lelkét, s általa a nemzet elsatnyul. Ha a szesz-

egyedáruság életbe lép, a fogyasztó közönség kezébe többé nem fog mérges kozmás (*fúzeles*) tisztátlan szesz kerülni, mert a kormány összevásárolja az országban termelt összes szeszt, azt tisztító és italkészítő intézeteiben feldolgozza és ital gyanánt ügynökeinek és elárusítóinak csak egészséges pálinkát ad el, illetőleg ad bizományba.

S ha már a németek okkal panaszkodnak a pálinkával való megmérgezés felett és annak gyökeres orvoslására törekednek, bizony nem fogna szégyenünkre válni, ha ebben mi is utánozzuk őket. Mert *Magyarországon* épen a regale révén *még sokkal többet és sokkal valamiképpen értékesebben* vétkeznek a köznép erkölcsé, egészsége ellen a regale italmérők, mint *teszik ezt Németországon*. A regalét az ország igen nagy részében az északi határtól kezdve le az egész Tisza mentén többnyire Gácsországból vagy Bukovinából s Moldva Oláhországból bevándorolt zsidók birják. Ők azt úgy szólva monopolizálják. Erre nézve nagyszerű practicáik vannak. Hitközségi szervezetük olyan, hogy a regale-kérdésben a legszigorubb fegyelmet tartják. Az irlandi farmerek land leagueja nem képes olyan összetartást létre hozni a bérlők közt, mint a minő összetartást az orthodox zsidóság a regale-bérletek megszerzésénél és megtartásánál tanusít. A bérletek kérdését rendszerint a zsinagógában tárgyalják s ha egy bérlő és egy vagy több bérleni akaró közt viszály támad, azt a hitközségi előljárók intézik el és pedig mindig úgy, hogy az árát nem a viszálykodók, hanem regale bérlő tulajdonos adja meg. Így történik aztán, hogy keresztény ember a falvakon nem is reflectálhat regalebérletre és a zsidóság hallatlan olcsón keríti kezébe az egész országban azokat a „*pénzfogó-helyeket*“, melyről igen találón jegyezte meg a Vossische *Zölnische Ztg*, hogy „*aranytalajuk*“ van.

Igy állván a dolog, nem kell hosszabb magyarázat arra, hogy regale bérlőink nem csinálnak magoknak scrupulust abból, ha az ita, a melyet kimérnek, nem a legegészségesebb. A narkotikus szereknek meg van az a tulajdonságuk, hogy azokból az organismus mindig többet-többet s mindig erősebbet és erősebbet kíván, persze hamar is tönkre megy mellette, de az nem a regale-bérlő dolga! Ő csak megfelelni igyekszik fogyasztó-közönsége kívánságának, hogy annál hamarább meggazdagodhassék. S ha a paraszt ember azt mondja neki, hogy itala nem eléggé erős, nem eléggé hódító „*jobbaternek a Dohosban*“, hát *maszlaggal, na dragulyával, vitriollal vagy a mő méreggel csak tudja, erősebbé, hódítóbbá teszi azt a porzió*

pálinkát, a mit János vagy András gazda napjában, a hányszor csak teheti, megiszik nála. S a korcsmáros ugy okoskodik, hogy: „Machens andere, muss ich's auch machen.“

Hogy pedig a regalebérlő azt a szabályt se igen veszi tekintetbe, hogy itálnak voltaképen csak *fuzel nélküli* szeszt kellene használni, mert a fuzeles ital megtámadja az organismust, azon nem is lehet most fennakadni, mert hiszen még törvény sincs, mely megtiltaná a nyers szeszből való pálinkakészítést. S hozzájárul ehhez még az a körülmény is, hogy aki egyszer megszokja az ilyen rossz italt, az már a szeszt is literszámra veszi és iszsa. A regalebérlő tehát nemcsak pálinkát, hanem szeszt is kimér s a verseny ebben arra „kényszeríti,” hogy a lehető legolcsóbb, tehát legtisztátalanabb szeszt vegye, az olyan szeszt, mely gumós növényekből, gyökökből készül. Törvényeink az ilyen szesz eladása tekintetében az egészség érdekében nem tartalmaznak kellő óvintézkedéseket, s ily szeszszel a népet nemcsak a regalebérlők, hanem az ugynevezett *csonkítók* is rendszeresen megmérgezik. Bérlet-csonkítókká rendszerint azok a zsidók lesznek, akiknek már nem jutott regale. Ők tehát szeszkereskedést nyitnak, s kijátszszák azt a tilalmat, hogy közönséges szeszt nem szabad literenként, hanem csak 50 literes hordószámra eladni. Házról-házra eljárnak a gazdákhöz és megtanítják őket, hogy kell a közönséges szeszből ivó pálinkát csinálni. Ez *italt hitelre adják* s így könnyen összeszednek pl. 10 olyan gazdát, a kik közül mindenik 10 litert vesz, s azt mondják nekik, hogy a megvett árut, a mikor csak tetszik, részletenkint is elvihetik.

A nép így eliszákosodik és eladósodik, s a *regalebérlők és regale-csonkítók* ugyan hirtelen nagyon meggazdagodnak, de egész falvak elől jólétben volt köznépe elveszti mindenét, földönfutóvá lesz; s még jó, ha a kivándorlók számát gyarapítja, de sokan zsványokká, rablókká, gyilkosokká lesznek, s a vármegye kószájára kerülnek.

Ezt az elszegényedési, testben-lélekben elkorcsosodási processust megszüntetni nem utolsó feladata az államnak. S ugy láztk, hogy a szeszegyedáruság behozatala alkalmas is lesz erre. Mei az állam egyedárusági igazgatósága a szesz-ügynökök és árusok megválasztásánál erkölcsi tekintetek szerint járhat el és mintárákkal mazottjait „visszavonhatólag” nevezi ki, rögtön el is bocsátja minden olyan ügynököt vagy árust, illetőleg elvonhatja attól szeszárulási engedélyt, akiről megtudja, hogy italhamisítást vagy csalást

követ el. Ha a hivatalnoknál megköveteli az értelmi qualificatiót az állam, a szeszegyedáruság minden közegétől is meg fogja követelni az erkölcsi qualificatiót. Már az egyéneken meg lesz tehát az a garancia, a melyre itt szükség van, hogy a társadalmi pestis kiirtásék. De az egyéneknél még lényegesebb garantiát nyújt az a tény hogy a *szeszegyedáruság uralma alatt egészségtelen szeszital nem is jöhet forgalomba*. Minden szesz, ártalmas elemétől megtisztítatik s az olyan szesz, mely meg nem tisztitható, „hatósági felügyelet alatt megsemissítettik.“

Mind ezen közegészségi és moralitási tekintetek komoly figyelmet érdemelnek s a szeszegyedáruság kérdésének elsőrendű *socialis jelentőséget tulajdonítanak*.

De a szeszmonopolnak természetesen megvannak a maga *hátrányai* is. E hátrányok részint *általános* természetűek, melyek minden monopolnál előfordulnak, részint *specialiter a szeszmonopol természetéből* folyók. Az *általános* hátrányokra nem kell különösen kiterjeszkednünk: azok köztudomásnak. Az állami egyedáruság megszüntet minden szabad-versenyt s tulságosan kiterjeszti az állami hatalmat mindazon keresetágak felett, melyek a monopol tárgyát kepező termeléssel kapcsolatosak. Sokan ezért ellenségei minden monopolnak. De mások azt tartják, hogy jövedékek vagy egyedáruságok a megadóztatásnak igen czélszerű módját képezik és a regieköltségek annál aránylag még csekélyebbek, mint sok más megadóztatásnál, teljes joggal helyet foglalhatnak a pénzügyi bevételek közt. E mai praktikus világban az általános érvek vagy kifogások se pro se contra nem sokat nyomnak, inkább csak akademikus értékkel bírnak. E tekintetben minden felfogás dolga. Ez a felfogás márról holnapra igen könnyen változhatik, a szerint a mint újabb meg újabb tanok, elméletek, iskolák támadnak.

De sokkal nyomatékosabbak a *specialis* kifolyások. Azok szerét-számát a szeszegyedáruságnál belátni alig is lehet. Csak a főbeket említhetjük. Azt mondják e monopol ellenzői, hogy annak életbeléptetése által *számtalan magánkereset meg fog semmisítettetni*. Ez igaz. De ha közelebbről megvizsgáljuk, hogy hazánkban minők ezek a keresetek, hát akkor ez az ellenvetés valami nagy mértékben nem fog minket a szeszegyedáruságtól elijeszthetni. Első sorban is azokat a szerencsevadászokat fogja ez a sors érni, kik mint „beavattottak“ felismerték a pálinkamérés „aranytalaját“ és messze földről

eljöttek hazánkba meggazdagodni. Az ő mesterségüket fentebb eléggé jellemeztük. És azt hiszem, senki sem fog országos calamitást látni abban, ha ezeknek a házalókból és hausknechtekből reménybeli új földesurakká és millionariusokká lenni akaróknak üzletét elrontja az állam. Keresetüket vezthetik továbbá a szeszfinomításnál alkalmazott iparosok és azok segédszemélyei s a fentebb említetteken kívül a szeszkereskedéssel foglalkozók. A német törvényjavaslat ezek számára személyi kártalanítást állapít meg. Hasonló kártalanítás nálunk sem igen volna elkerülhető.

A második kifogás, hogy az egyedáruság behozatala által a *szeszipar emelkedésének és fejlődésének útja be volna vágva*. Ez már nycmatékosabb érv. S minők a kilátások e tekintetben hazánkban? A magyarországi szeszgyártás a nagy szeszgyárak keletkezése óta egészségtelen irányban fejlődött. A vidéki kisebb szeszgyárak egymásután megbuktak s csak a nagyok boldogultak. Azokban koncentrálódott egész vidékek terményeinek feldolgozása. Ez által a trágyának nagy része veszendőbe ment azon gazdaságokra nézve, melyek a gyártáshoz szükséges anyagot szolgáltatták. A kormány kénytelen volt a kis üstökkel való termelést rendkívüli kedvezményekkel előmozdítani. Ez utóbbi keresetforrások a monopol-gazdasággal nehezen egyeztethetők össze. De az érdekeltiségnek nem kell azért károsodni. Ilyen vidékeken *szövetkezve kellend az érdekeltiségnek szeszgyárakat állítani*, és az egész kicsiben való főzést megszüntetni. Az államnak ebben természetesen segédkezet kellend nyújtania, és ha ezt teszi, a szeszipar egészben véve egészségesebb fejlődésnek indulhat. De az államnak másfelől érdekében fog állni elejét venni a *tultermelésnek* s ha ez megtörténik, ismét nem lehet azt mondani, hogy a fejlődés hátrányt szenved; mert tudva levő, hogy minden tultermelés *válságos* helyzetet teremt az illető iparágban, és tömegesen szedi áldozatait. Az állam korlátozó intézkedéseivel tehát csak e válságokat háritandja el; így hát ennek a korlátozásnak a rossz oldala mellett meg van a maga jó oldala is s nehéz megmondani, hogy melyik a tulnyomó.

Szerfelett *korlátozva lesz az egyéni szabadság* s jövőre nem fog akárki szeszfőzdét vagy gyárat állithatni s így a monopol nagyon megsínyli az egész mezőgazdaság. Ezt az érvet is hangoztatják s őszintén megvalljuk, hogy a termelés terén vett érvek közül ezt lehet legnehezebben megczáfolni. S minthogy itt állampolgári szabad-

ságról van szó, mindjárt a *politikát* is kapcsolatba hozzák azzal: azt mondják *kortes-eszköz lesz a szeszgyártás engedélyezése a hatalom kezében*. Ha az egyedáruságot csak így lehetne berendezni, akkor bizony ez aggodalom megölő betűje lehetne az egész tervnek. De mi azt hisszük, hogy nem lehetetlen ennek ellenében megfelelő *garanciákról* gondoskodni. A közölt német törvényjavaslat az által akarja a felhozott érv súlyát elvenni, hogy az 5. §-ban az engedélyezést független bizottság véleményéhez köti s ott, ahol mezőgazdasági érdekről van szó, már a Landesregierungnek is megadja a jogot arra, hogy engedélyt adhasson. Nálunk a *megyékre* lehetne e jogot ruházni s a *megyei gazdasági egyesület* véleményezéséhez kötni. Előbb azonban *reformálandók volnának gazdasági egyesületeink*, hogy ugyyszólván független hatóságot képezhessenek.

Azt is az egyedáruság hátránya gyanánt hozzák fel, hogy a *megváltási ár vagy túlságosan magasra, vagy túlságosan alacsonyra lehet szabva*, s előbbeni esetben a szeszfőzők meg nem érdemelt praemiumban részesülhetnek a kincstár hátrányára, míg utóbbi esetben meg lehetnek károsítva. Ezzel szemben azonban csak azt jegyezzük meg, hogy nem kell a törvényhozást ostobábbnak és igazságtalanábbnak tartani, mint akármelyik józaneszű embert. A törvényhozás bizonyára méltányos árt fog szabni, és ezen ár mellett a szeszgyárak vagy főzdek helyzete, de kivált a gazdák helyzete, kiknek főzdek vannak, bizonyára kedvezőbb lesz, mert biztosabb alapon csinálhatják számításukat, mint csinálhatják most, amikor az árak szeszkereslet és kínálat nagy változása szerint roppant ingadozásnak vannak alávetve.

Sok kérdésre ki kellene még terjeszkedni, de mert a hely korotolt, csak a *szeszfinomítás* és *kivitel* kérdéseit érinthetem meg röviden. Ami a finomítást illeti, ez az egyedáruság körébe esvén, szükségessé tenné az összes finomító megváltását, illetőleg a magánfinomító megszüntetését. A megváltás, ha méltányosan történik, sem a finomító tulajdonosát, sem az államot nem károsítja. Illetékes szakközegek feladata lesz, kijelölni azokat a finomító gyárakat, a melyeket az állam egészben vagy részben átveend. A többire nézve „a realis kárpótlás“ elve lesz alkalmazandó. Ebben az ügyben Németországnak sokkal nehezebb helyzete van, mert ott igen sok kisebb nagyobb szeszfinomító van, melyeket vagy át kellend a monopol számlájára venni vagy betiltani. Ha tehát ezt a nehézséget

Németországban nem tartják legyőzhetetlennek, még sokkal kevésbé lehet az legyőzhetetlen nálunk.

A mi pedig a *szesz kivitel*t illeti, e részben Németországon azt tartják hogy a monopoligazgatóságának intézkedése alatt az országos szesz kiviteli érdek sokkal jobb kezekben lesz, mint van most a magán vállalkozók kezében. Hogy ez állítás mennyiben állhat meg hazánkban, nem tudjuk; de az bizonyosnak látszik, hogy az államnak a konzulátusokban, a subventionált hajózási társulatokkal való szerződésben, a haditengerészetben, a tarifaszerződési jogban és még sok egyébben oly eszközök vannak a kezében, a melyekkel teljesen előmozdithatja és fejlesztheti, ha annak szükségét látja és ezt komolyan tenni akarja. Sőt azt kell mondanunk, hogy ha a nagy német birodalom a szesz kivitel egyedáruságilag rendszeresíti és monarchiánk ezt tenni elmulasztaná: akkor Németország egymásután elhódíthatja legjobb szesz kiviteli piacainkat. Míg ellenben a monopol regimje alatt ilyen szépen megegyezhet a két szerződéses nagyhatalom a szesz kiviteli érdek-sphaerák felett és nem fog egymásnak concurrentiát csinálni.

Ha tehát a szeszegyedáruságnak soit-disant hátrányait tekintjük is, megint csak arra a következtetésre jutunk, hogy ez valóban roppant nagy eszme, mely felett nem szabad könnyelműen pálcát törni, mint tette bizonyos szeszérdekeltségi körök lapja; hanem ellenkezőleg ezen eszme oly megkapó, és valóban oly óriási, ugyszólván kimondhatatlan előnyökkel kecsegtet pénzügyi, közegészségi, közerkölcsi, társadalmi sőt közgazdasági szempontból is, hogy valóban kívánatosnak mondhatjuk, hogy a kormány és a törvényhozás beható tanulmánya tárgyává tegye ezt a kérdést, hogy aztán idejében megtehessék a szükséges intézkedéseket és ne engedjék hazánkat a szeszegyedáruságot előbb életbeléptető Németország vagy pláne Románia által háttérbe szoríttatni s illetőleg oly előnyöktől megfosztatni, melyeket később csak nehezen lehetne visszaszerezni.

Jó volna hazánkban a szeszegyedáruság életbeléptetésének kérdését még az Ausztriával megújítandó közgazdasági kiegyezés végleges elfogadása előtt tisztába hozni, hogy a kiegyezési alku az ország érdekében szükséges intézkedéseknek utját ne állja, hanem Magyarország vagy Ausztriával együttesen vagy esetleg önállóan is életbe léptethesse a szeszegyedáruságot.

MUDRONY PÁL.